

Ενδοσκοπικές αποδόσεις πολιτισμών στη χαρακτηριστική της Αννής Ζαβιτσάνου

Η καινούργια «σοδειά» έργων της φίλης μου Αννής Ζαβιτσάνου, εκτελεσμένων από το 2009 και μετά, παρουσιάζει μία αναμενόμενη συνέχεια σε πολλά επίπεδα της δημιουργικής διαδικασίας της. Αναμενόμενη συνέχεια γιατί οι συνθήκες δημιουργίας, αλλά και οι προσωπικές της συμβάσεις παραμένουν οι ίδιες και εξακολουθούν να αποτελούν το έναυσμα για δημιουργία, τροφοδοτώντας τον δημιουργικό της οίστρο.

Τα έργα, όπως και τα προηγούμενα, έχουν την απαρχή τους στα οργανωμένα, με μελέτη και προετοιμασία, μακρινά ταξίδια, που η Αννή πραγματοποιεί συστηματικά με τον σύντροφο της ζωής της Φώντα Ζαβιτσάνο.

Ασία, Λατινική Αμερική, Αφρική, εξωτικά μέρη, άπιαστα για τον πολύ κόσμο, όπως Μπουτάν, Ινδία, Βόρνεο, Νεπάλ, Κολομβία, Βραζιλία, Τόνγκο, Μπενίν, Ρουάντα, Βιρουνγκα, Λάος. Στα ταξίδια αυτά η καλλιτέχνης διατηρεί ημερολόγια καθημερινής καταγραφής των ταξιδιωτικών εντυπώσεων, με σχέδια, σκίτσα και φωτογραφίες, που αποτυπώνουν τα ερεθίσματα, τις εικόνες, τις εκπλήξεις, τις αναπάντεχες ανακαλύψεις.

Σ' αυτό το είδος των *camets de voyage* συγκρατεί την ουσία, την ιδιαίτερη αίσθηση των τόπων, των τοπίων, των ανθρώπων, των ζώων, της φύσης, αποδίδοντας κυρίαρχες λεπτομέρειες της καθημερινότητας ξεχωριστών, εξωτικών και ανόμοιων πολιτισμών, με έντονο το στοιχείο της διαφορετικότητας.

Μέθοδος της δημιουργίας της λοιπόν εξακολουθεί να είναι η συγκράτηση εικόνων-εντυπώσεων, η επιλεκτική σχηματοποίηση συνθέσεων, η ζωγραφική απόδοση σε μεταλλική επιφάνεια και η εκτέλεση της βαθυτυπίας.

Η επιλογή ως κυρίαρχου εκφραστικού μέσου «ασυνεχών» τεχνικών, όπως η χαρακτηριστική και πρόσφατα το ψηφιδωτό, με την επίπονη, χρονοβόρα και αργή εκτέλεση, αποτελεί μία ακόμα συνέχεια. Η μόνη διαφοροποίηση, ως προς

τις προηγούμενες δουλειές είναι πως αφού ασκήθηκε, ερεύνησε περιηγήθηκε πρακτικά σε όλων των ειδών τις τεχνικές της χαρακτικής, από παλαιότερες έως πιο σύγχρονες, επέλεξε και επικεντρώθηκε κυρίως στην οξυγραφία και εν μέρει στην μεταξοτυπία, εγκαταλείποντας την ξυλογραφία και την αναγλυφοτυπία της, όπου οφείλουμε να παρατηρήσουμε πως είχε δώσει πολύ προσωπικές δημιουργίες. Η καλλιτέχνις αισθάνεται ότι την εκφράζει, την ευχαριστεί να δουλεύει την βαθυτυπία στο μέταλλο, δημιουργώντας αργά και σταθερά μία αντίστροφη προς το τύπωμα εικόνα. Μέσα από τα καινούργια έργα μπορούμε να παρατηρήσουμε την συνέχεια, την συνέπεια, την εξέλιξη, την άνεση και την απόλυτη ταύτιση με την τεχνική της.

Τα θέματά της αποτελούν αναγωγές με απλή μνεία κάποιου ιδιαίτερου στοιχείου κάθε ξεχωριστού πολιτισμού. Με την επιλογή ενός στοιχείου σχηματοποιεί την φευγαλέα εντύπωση της εικόνας, εσωκλείοντας και μαρτυρώντας τη γνώση της ιστορίας, τον σεβασμό στην παράδοση, την θρησκεία, την ιστορία, τα ήθη και τα έθιμα του τόπου. Ο εμφανής αυτός σεβασμός στην παράδοση του τόπου αποτελεί κυρίαρχο στοιχείο της τέχνης της, ενώ η επικέντρωση σε κάποια λεπτομέρεια της καθημερινότητας προσλαμβάνει πολύ προσωπικά χαρακτηριστικά, ξεφεύγοντας από μία απλή απόδοση και καταγραφή εθνολογικού περιεχομένου.

Οι εικονογραφικές επιλογές καθώς και οι συνθέσεις της στηρίζονται στο διπτό συνδυασμό του συνολικού, του γενικού - του όλου - ενός τόπου και του απλού, καθημερινού - του μέρους – του συγκεκριμένου τόπου, πάντα με κυρίαρχο το προσωπικό, υποκειμενικό κριτήριο εστίασης. Ο συνδυασμός εικονογραφικών επιλογών και συνθέσεων αποτελεί ενδεχομένως το πιο ενδιαφέρον και προσωπικό στοιχείο της τέχνης της. Παρατηρώντας ορισμένα έργα εύκολα διαπιστώνονται όλα τα προαναφερθέντα επιμέρους στοιχεία.

Ας εξετάσουμε σε ορισμένα χαρακτηριστικά έργα το εικονογραφικό πλαίσιο και τις επιλεγμένες λύσεις στις συνθέσεις. Ένα πολύ σημαδιακό έργο, του 2011, ίσως το πιο αντιπροσωπευτικό των χαρακτηριστικών της δημιουργίας της, είναι αυτό με τη διαλογιζόμενη γυναίκα του Μπουτάν. Ψηλά στον ορίζοντα ένας βουδιστικός ναός και τα «μάτια» του Βούδα. Η αριστερή πλευρά κατακλύζεται από κρεμασμένες σημαίες προσευχής, ενώ στη δεξιά πλευρά μία καθισμένη, τυλιγμένη γυναίκα βρίσκεται σε κατάσταση διαλογισμού. Δεξιά της ένας φαλλός σε πλήρη έξαρση. Η επιλογή των επιμέρους στοιχείων με νύξεις και απλούς, σχηματοποιημένους συμβολισμούς αποδίδει, ερμητικά και λιτά, έναν ολόκληρο κόσμο.

Η πρώτη νύξη, του ναού και της παρουσίας του Βούδα, ψηλά στον ορίζοντα, αποτελεί το απείκασμα της πίστης πως στις κορυφογραμμές των βουνών κατοικούν τα πνεύματα και οι θεοί, και ως εκ τούτου απαγορεύεται να τις επισκεφτούν οι κάτοικοι και οι επισκέπτες. Η δεύτερη νύξη, αφορά το θρησκευτικό αίσθημα με την πληθώρα από σημαίες προσευχής των ανθρώπων. Το τρίτο στοιχείο, η γυναίκα του ταντρικού βουδισμού αποτυπώνει το αίσθημα του διαλογισμού και της πνευματικότητας. Το τέταρτο στοιχείο, του φαλλού, με αμεσότητα, αυθορμητισμό και αφέλεια, αποκαλύπτει την πεποίθηση πως η επαφή με το θείο γίνεται μέσω της ηδονής. Μια συνολική σύνθεση θρησκευτικότητας που η Αννή αποδίδει με πολύ προσωπικά ευρήματα.

Ένα άλλο ενδιαφέρον έργο του 2012, με μία χαρακτηριστική σκηνή από την Ινδία, παρουσιάζει, κατά την καλλιτέχνη, δύο ομορφιές της Ινδίας, την τίγρη και την ινδή γυναίκα. Σε μία ενδιαφέρουσα σύνθεση, με θέαση από ψηλά, δύο καθιστές ανακούρκουδα γυναίκες με τα πανέρια τους, πλένουν τα ρούχα. Στα αριστερά, σε μεγαλύτερη κλίμακα μία τίγρη, ατενίζει το θεατή. Στο κέντρο, στο νερό, σαν να έπεσε ένα βότσαλο και σχηματίστηκε ο χάρτης της Ινδίας. Επιπλέον, σε επίπεδο τεχνικής, μπορούμε να παρατηρήσουμε μία απόλυτα ελεγχόμενη τεχνική, όπου όλα είναι εκτελεσμένα στο χέρι.

Μία άλλη σύνθεση, του 2011, από το Μπουτάν, με τα χαρακτηριστικά κτίρια στο βάθος, μια ηλικιωμένη με το εγγόνι της στα αριστερά και μία νέα γυναίκα που βγάζει νερό από το πηγάδι. Απλές καθημερινές σκηνές. Ο εύληπτος τίτλος της, Κάρμα, σαφώς αναφέρεται στη μοίρα της γυναίκας. Μία σκηνή από το Βόρνεο συμπυκνώνει φύση, παράδοση, θρησκεία, έθιμα, ιστορία. Ένα σμήνος από τεράστιες νυχτερίδες σκοτεινιάζουν τον ουρανό. Ένας ρυγχοειδής πίθηκος, που στην παράδοση, οι ντόπιοι παρομοίασαν με τους νεόφερτους Ολλανδούς, όταν τους πρωτοαντίκρισαν στα μέρη τους. Δύο παιδάκια καίνε θυμιάματα. Το ξυρισμένο κεφάλι του ενός υποδηλώνει το γεγονός πως το έχουν τάζει.

Το παρελθόν με το παρόν, σε μία αρμονική συνύπαρξη, παρατηρείται σε όλα της τα έργα, σαν ένα ακόμη υπόστρωμα, όπως στο έργο του 2012, με τον σύγχρονο Κολομβιανό καρναβάλι (εκτελεσμένο σε δύο εκδοχές σε πράσινο και μπλε), που χαιρετά τον θεατή, ενώ τριγύρω ξεπετιούνται παντού αγαλματίδια από προκολομβιανές θεότητες και κάπου σχηματοποιείται η είσοδος του τάφου. Θρησκεία και παράδοση με αναγωγική απλότητα.

Η Αννή Ζαβιτσάνου συγκρατεί και αναπαράγει ότι την συνεπαίρνει, την συγκινεί και την αγγίζει. Σε μια σύνθεση

του 2011, απεικονίζει μία συνηθισμένη σκηνή από το Λάος, όπου το πρωί, ιερείς ντυμένοι με πορτοκαλί ρούχα, κρατώντας κατσαρόλες, ζητούν την τροφή τους, τροφή που οι άνθρωποι τους την προσφέρουν απλά με τις χούφτες τους. Ο ελέφαντας στα δεξιά, που παρατηρεί ήρεμα την όλη διαδικασία, αποτελεί, μέρος της θρησκευτικότητάς τους. Η δημιουργικότητα και η ελευθερία του καλλιτέχνη, η δύναμη της προσωπικής ερμηνείας, της οικειοποίησης και της δυνατότητας μετάλλαξης, την ωθούν να μεταφέρει το πορτοκαλί των ενδυμάτων των ιερέων, στον ουρανό που φωτίζει τη σύνθεση.

Σε κάποιες συνθέσεις από το Τόνγκο ή το Μπενίν εμφανίζονται επαναλαμβανόμενα μοτίβα, όπως αυτό του αφρικανού με τα γυριστά κέρατα και τα ταφικά ειδώλια, στοιχείο αποτρεπτικό για τα κακά πνεύματα. Στο Τόνγκο, το θέμα είναι τα βουντού, οι μαγικές τελετές. Τα ειδώλια που αποτελούν το αφρικάνικο πνεύμα που ταξίδεψε και πήγε στη Βραζιλία. Η ίδια αναφορά στο Μπραζίλ. Τα καράβια και τα αγαλματίδια που ξέβρασε το κύμα, υπονοούν τον άνθρωπο που ταξίδεψε και μετέφερε το αφρικάνικο πνεύμα. Και πάλι το παλιό, η παράδοση και το καινούργιο, όπου το σύγχρονο αποδίδεται με τους τρεις μουσικούς.

Στο Νεπάλ κοντά στα Ιμαλάια, η Αννή, σαν από μια εσωτερική ανάγκη φωτογραφίζει αδιάκοπα γιαγιάδες. Η «συγχρονότητα», πέρα από κάθε έννοια μεταφυσικής, αντίθετα ως καθαρή έννοια της φυσικής, ενδέχεται να ερμηνεύει την συγκυρία, όπου την ίδια αυτή στιγμή πληροφορείται πως θα γίνει και η ίδια γιαγιά για πρώτη φορά. Έτσι, δημιούργησε το έργο Στη Στέγη του Κόσμου, με τις δύο γιαγιάδες, όπου η μία, με φυσικότητα, στήνει αυτοσχέδια σκηνή για το μικρό εγγονάκι της.

Τέλος, οι τέσσερεις όμορφοι και εκφραστικοί γορίλλες, από τη Ρουάντα, με τα πλατανόφυλλα, ολοκληρώνουν την εικονογραφική ποικιλία των χαρακτηρισμών της Αννής. Εδώ η καλλιτέχνης εφάρμοσε μια τεχνική με μαλακά βερνίκια και ταυτόχρονα, χρησιμοποίησε το ίδιο το αποτύπωμα των φύλλων.

Μέσα από την ιδιαίτερη εικονογραφία ο θεατής βυθίζεται σε μία περιήγηση σε κόσμους μαγικούς, με προσωπικές μυθοπλασίες, επικεντρώσεις και ερμηνείες της καλλιτέχνης. Ένα άλλο ενδιαφέρον στοιχείο, είναι πως εικόνα και τεχνική βρίσκονται σε μία ιδιαίτερη «συνεύρεση», όπου συχνά εφαρμόζει το συναίσθημα της εικόνας, με τονικές διαβαθμίσεις, με τονικές μεταβάσεις.

Στην τελευταία «σοδειά» προσμετρούνται και ολιγάριθμα ψηφιδωτά, εξαιρετικής ποιότητας και απόδοσης, με απο-

κλειστικό θέμα τα ξεχωριστά κτίσματα της Υεμένης, που άλλοτε η καλλιτέχνης απέδωσε σε χαρακτηριστικά, σαν ψυχογραφίες κτιρίων. Με ξεχωριστό μέσο, αυτό του ψηφιδωτού, η Αννή αποτίει, για μια ακόμη φορά, φόρο τιμής στην ιδιαίτερη αρχιτεκτονική παράδοση της Υεμένης.

Απόδοση συναισθημάτων, κυρίαρχες σχηματοποιήσεις, αναγωγές, συμβολισμοί είναι τα εργαλεία της τέχνης της καλλιτέχνης. Τα έργα της αποτελούν ενδοσκοπήσεις ιστορικού, πολιτισμικού, εθνολογικού, αρχαιογνωστικού περιεχομένου, με μεγάλο σεβασμό στη διαφορετικότητα και έντονα προσωπικές ερμηνείες.

Δρ. Λίνα Τσίκουτα – Δειμέζη

Ιστορικός τέχνης

Επιμελήτρια της Εθνικής Πινακοθήκης